

Ajankohtaista

Väitös: Väitös: Senioriteatteri - taidetta vai dementiantorjuntaa? (Hohenthal-Antin)

Väitös 10.12. 2001 klo 12.00 Vanha juhlasali S212.

YTL Leonie Hohenthal-Antinin sosiologian (sosiaaligerontologian linja) väitöskirja Luvan ottaminen. Ikäihmiset teatterin tekijöinä tarkastetaan 10.12. klo 12.00 vanhassa juhlasalissa. Vastaväittäjänä toimii professori (emeritus) Isto Ruoppila ja kustoksena professori (emerita) Marjatta Marin.

Teatteri on paikka, jossa on lupa unohtaa ikä, vaivat ja murheet ja elää hetken muunlaista identiteettiä kuin vanhuksen. Leonie Hohenthal-Antinin senioriteatteria koskeva väitöskirja on Suomessa ensimmäinen - maailmassa tiettävästi toinen - teatteritutkimus, jossa iän ja näyttelemisen suhdetta eritellään poikkitieteellisesti. Tähän asti teatteritutkimus ei ole ollut kiinnostunut iästä ja ikätutkimus teatterintekemisestä: senioriteatteri on uusi kulttuurinen ilmiö, joka etsii paikkaansa. Hohenthal-Antinin tutkimus lähestyi senioriteatteria teatteritieteen ja sosiaaligerontologian kautta ja raivasi tietä kohti uutta tieteenhaaraa - taidegerontologiaa. Näyttelijöitten ja myös katsojien kuvaamia teatterin tekemisen merkityksiä väittelijä tulkitsi Mihalyi Csiekzentmihalyin muotoileman flow-teorian pohjalta. Kyseessä on optimaalisen kokemuksen teoria, joka tarjoaa samalla aineksia hyvän elämän ja vanhenemisen pohdintaan.

Protesti kiikkutuolikulttuurille

Tutkimuksen malliesimerkinä toimii 1995 aloittanut Mikkelin päiväkeskuksen senioriteatteri Kutkutus, jonka keski-ikä on 75 vuotta. Tutkimus kertoo kokonaisen tarinan Kutkutuksesta ideasta produktioon ja sen vastaanottoon.

Kutkutus kiertää ympäri Suomea ja valtaa uusia katsojajoukkoja Kutemajärven seksifestivaaleilta Ylen opetusohjelmiin asti. Ryhmä ei ole pelkästään kulttuurisen toiminnan kohde ja passiivinen vastaanottaja. Se vastaa itse koko teatterin tekemisen prosessista: se luo roolinsa ja tarinansa ilman käsikirjoitusta. Sovitun kehyskertomuksen sisällä improvisoidaan jokainen esitys.

Vuonna 1997 käynnistynyt tutkimus seuraa, kuinka ryhmä kasvaa kiinni taiteelliseen kunnianhimoon, varautuu aina uusiin haasteisiin ja pysyy ns. flow-kanavassa: "Ja myöhää esiinnyttää vaik`presidentille" (Liisa 72v).

"Luvallista dopingia" (Esteri 81v)

- Väitän tämän aineistoni pohjalta, että ikä tuo mukanaan rohkeutta olla aidosti minä itse näyttämöllä, Hohenthal-Antin toteaa.

Teatterin yhteisöllinen ja erityisesti julkinen luonne tarjoaa flown täyteistä elämää, jota Kutkutuksen näyttelijät kuvaavat nautinnon ja intohimon ilmauksin. Ei edes fyysinen vajavuus ole teatterin tekemisen este. Maire, 86v., tuli eräeseen esitykseen suoraan teholta, Martti on syntymästään saakka sokea, Anna-Liisa 78v, on sydänsairas diabeetikko,

jonka toinen jalka on amputoitu: "Tuntuu nii ihanalta ku saa näytellä, en mä muista et mää oon nii iäkäs, mä tunnen et mä olisin paljo nuorempi enkä mä ollenkaa muista et on tullu jo vanhuus, ei se tuukkaa."

Anna-Liisan kokemus kristallisoi taiteen kyvyn kehittää ihmisen voimantunnetta ja toimintakykyä. Näyttämön "apumaailmassa" sairas muuttuu terveeksi ja vanha nuoreksi. Tämän tutkimuksen kamera vangitsee vanhat ja kipeät, ryppyiset ja harmaapäiset, joukon, josta kulttuurikenttä ja media viis veisaa.

Katsojalla joskus pallo hukassa

Kutkutuksen jäsenille teatterista on tullut elämäntapa ja teatterin tekemisen kautta löytyy elämisen mieli. Teatteri on vahva henkisen hyvinvoinnin väline myöhemmällä iällä toteuttaa itseään. Tästä puhuvat myös katsojat, joille senioriteatteri on malli toisenlaisesta ikääntymisestä, vaihtoehtoinen ikääntyminen median ruokkimalla kurjuuskuvalle: "Ikääntyvien kohdalla näyttämöharrastusta pitäisi olla enemmän. Se on mainio tapa eri ikäisten olla yhdessä. Vanhusten arvostus ja kunnioittaminen voisi tätä kautta nousta. Ikääntymisestä voisi tulla asia, mitä mielellään odottaisi. Sitten saisi oikein kunnolla toteuttaa ja ilmentää itseään." (naispuolinen katsoja 48v).

Tutkimuksen mukaan seniorinäyttelijöitten luonteva ja vapautunut ilmaisu yllätti katsojansa. Samalla se kuitenkin paljasti katsojan ennako-odotukset, kulttuurisen piilosyrjinnän, ikäihmisten kulttuurisen toiminnan valtavajeen. Katsojalla on nimittäin pallo hukassa tämä uuden kulttuurikentälle pyrkivän ryhmän suhteen: se ei tiedä puhuako senioriteatteri terapiaksi vai taiteeksi? Kutkutus on marssittanut näyttämölle juopot, hullut, viagran vikisijät, huorat, papit ja punkkarit rikkoen rajusti ikääntymisen kulttuurisia kuvia. Vanhat eivät olekaan harmaata erityisjoukkoa, joka vapaaehtoisesti vetäytyy muistelemaan menneitä ja seurailemaan varsinaista elämää sivusta. Katsomossa on turha odottaa herttaista muistojen kultaamaa nostalgiaa: vastassa on purevaakin yhteiskuntakritiikkiä.

Rohkeat näytelmät, mutta ennen kaikkea Kutkutuksen rohkea ja vapautunut ilmaisu yllätti tutkijan, katsojat ja sen ainoan ilmaisjakelulehden kriitikon. "Myöhää rakastetaan näyttelemistä ja se on maailman luonnollisinta ja myöhää ei jännitetä", kertovat näyttelijät yhteen suuhun. Ikä tuo mukanaan rohkeutta, kasvojen menettämisen pelko vähenee, suorittaminen ei ole niin tärkeää.

"Pitkö minun tosiaan elää kahdeksankymppiseksi, että sain toteuttaa sen nuoruuden haaveeni, että minusta tulee näyttelijätär". (Sointu Niskanen, näyttelijätär)

Lisätietoja:

Leonie Hohenthal-Antin, puh. 015/ 176147, 0505281769,
mailto:leonie.hohenthal-antin@mikkeli.fi Kalliolanrinne 1B 10 50160 Mikkeli
tiedottaja Tarja Vänskä-Kauhanen, (014) 260 1047, 050 361 0971
mailto:tiedotus@jyu.fi Väittelijän kuvan saa pyydettyessä sähköisessä muodossa yliopiston viestinnästä.

Väitöskirja on julkaistu sarjassa Jyväskylä Studies in Education,
Psychology and Social Research numerona 191, Jyväskylä 2001. ISSN
0075-4625;191, ISBN 951-39-1090-3.

Julkaisua voi tiedustella Jyväskylän yliopiston julkaisuyksiköstä, p.

014-260 3487, mailto:myynti@library.jyu.fi

Leonie Hohenthal-Antin (s. 29.5.1946) kirjoitti ylioppilaaksi Kotka Svenska Samskolanista 1966. Teatteritutkinto Tampereen yliopiston Draamastudiossa 1974, FK-tutkinto Tampereen yliopistossa 1977, Yht.lis.-tutkinto 1999 Jyväskylän yliopistossa. Vuosina 1978- 1990 Mikkelin kaupungin kansalaisopiston esitystaidollisten aineitten opettaja. Vuosina 1990-1997 Otavan sosiaalialan oppilaitoksen päätoiminen ilmaisu- ja harrasteaineitten opettaja. Vuosina 1997- Mikkelin ammatti-instituutti, sosiaali- ja terveysala, ilmaisuaineitten lehtori

ABSTRACT

Hohenthal-Antin Leonie

Taking permission - Elderly people as theatre makers

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2001, 182 p.

(Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, ISSN 0075-4625; 191)

ISBN 951-39-1090-3

English summary

Diss.

The aim of this research is to describe the theatrical activities of aged people - the relationship between age and acting - with the model example of the senior theatre group Kutkutus, which was established in 1995 at the day centre of the town of Mikkeli. Senior theatre is a new cultural phenomenon. For the first time in the history of mankind, the aged people form together theatre groups. Although Finland is known as a country of amateur theatres, the senior theatre has not yet legitimated its position. Its cultural place is still diffuse, invisible and marginal: the voice of aged people is not heard in culture columns. One aim of this research is to profile senior theatre and give a voice to the aged theatre makers. The senior theatre Kutkutus started from the need of the aged people to make independent theatre, from the need to be culturally productive and to bring together generations. This research, which was started in 1997, tells the whole story of Kutkutus, the aged people as theatre makers from the idea to production and its reception. The data consists of interviews of the actors and director of Kutkutus, observations of the play rehearsals, video recordings of the performances in 1997-1999, written and oral interviews of spectators and compositions written by child spectators. On the basis of the broad data this research wants to describe the simultaneous experiences of both the theatre makers and spectators about each other.

The senior theatre Kutkutus is responsible for the whole process of making theatre. It creates itself the roles and the stories. A script is not written either beforehand or afterwards. Everyone improvises his part within the story frame agreed together, and therefore the expression is exceptionally relaxed and unconstrained. Problems with memory do not exist, because there is plenty of room for improvisation. Everyone creates himself a pleasing role with its lines, acquires costumes and props. It can be said that Kutkutus is the master of its art, which does not submit to being the object of cultural activities. It creates its culture itself and directs its creativity and mental energy into all phases of theatre making. Again and again it has been able to start its creative process from the idea to production: the eighth self-made play had its premiere on 16 May 2001. Thus theatre making has become a way of life and the sense of

living has been found through theatre making. Theatre making as a collective and public form of art offers its makers life full of flow, which the actors of Kutkutus describe with expressions of pleasure and passion. I interpret the meanings and experiences of theatre making described by the actors on the basis of the flow theory by Mihaly Csikszentmihalyi (theory of optimal experience), which also offers elements for discussing good life and aging. In this research I concentrate on the material that tells about age and acting. So far theatre research has not been interested in age nor age research in acting. Kutkutus, however, has proved that age is not an obstacle to acting, on the contrary. The senior actors have actually surprised their spectators and even the critic with their natural, unforced and genuine expression. As it has surprised the spectator, it has at the same time revealed the spectator's expectations. The spectator could not expect the aged person to be able to, to be willing and to know how to make theatre. The actors of Kutkutus have all the mental qualities from which good acting springs: ability to being present, ability to joy, openness, spontaneity etc. Even a physical impairment is not an obstacle to acting. I suggest on the basis of this material that age brings with it courage to be genuinely oneself on the stage. The theory of gerotranscendence developed by Tornstam offers an explanatory framework for this connection between age and acting. In addition, Kutkutus has shown how the stage can offer the aged people a frame (Goffman/Theatrical Frame) in which they have permission to break their bonds of age. It is a place where both the spectator and the actor can reflect upon age. Through its roles and stories Kutkutus gives proof that the old can find in themselves many ages and many personalities. On the stage they have permission to live the passed life, move from one age to another. On stage they have also permission to live the unlived life, even experience antisocial roles and so at least momentarily break the established images of age.

Key words: Age, Acting, Permission, Gerotranscendence and Flow

Tekijä